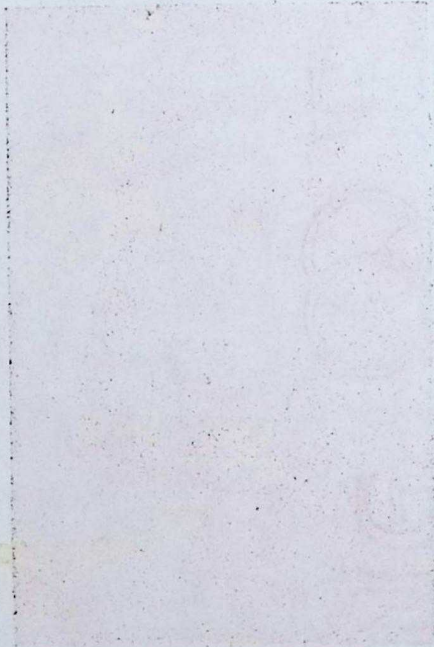

हनुमान-स्तुति

प्रस्तुतकर्ता •
हेमराज ज्ञवाली •

विष्णु-पारायण

Acc. 20,042

सू. १०१-

हनुमान-स्तुति

हेमराज ज्ञवाली

प्रकाशक:- श्रीमती लक्ष्मी ज्ञवाली
बौद्ध महाकाल काठमाडौं
फोन- ४७०८११

प्रकाशन मिति:- विवाह पंचमी २०४८

प्रथम संस्करण:- ५०० प्रति

सर्वाधिकार:- प्रकाशकमा

मूल्य:- श्रद्धा

मुद्रक : सारदा प्रेस, केलटोल

भूमिका

प्रस्तुत हनुमान स्तुतिमा हनुमानसंबन्धी स्तुतिहरूको नेपाली पद्यानुवाद प्रस्तुत छ । हामीले भगवानका स्तुतिहरू, संस्कृत वा हिन्दीमा भन्ने पढ्ने गर्छौं । संस्कृत र हिन्दी राम्रो नजान्नेलाई सो स्तुतिको राम्रो अर्थ थाहा नहुन पनि सक्दछ । विना अर्थ-ज्ञानको स्तुति वास्तवमा पूर्णतः फलदायी हुँदैन भन्दछन् । तसर्थ नेपालीले गरिने स्तुतिहरू नेपाली भाषामै विकास गरिनु आवश्यक छ । अभ्यास र वानी पढ्ने गरे पछि यी स्तुतिहरू पनि सरल, सहज र मीठा लाग्दै जाने छन् । भन्ने विश्वासका साथ हनुमान भक्त नेपाली-हरूलाई प्रस्तुत हनुमान-स्तुतिग्रन्थ सादर भेट गर्दछु ।

विनीत

२०४८ साल, मार्ग । हेमराज शवाली

च २-३९६ बौद्ध महाकाल

काठमाडौं ।

विषय-वस्तु

क्र. सं.	विषय	पेज
१.	केही संस्कृत स्तुतिहरू र तिनको नेपाली अनुवाद ।	१-३
२.	हनुमान-चालीसा, मूल हिन्दी र त्यसको नेपाली अनुवाद ।	४-१४
३.	सकट-मोचनाष्टक, मूल हिन्दी र त्यसको नेपाली अनुवाद ।	१५-२२
४.	हनुमानजीको आरती, मूल हिन्दी र त्यसको नेपाली । अनुवाद ।	२३-२५
५.	हनुमानजीको जीवनी	२६-४०

हनुमान्-स्तुति

अतुलितवलधामं हेमशैलाभदेहं
 दनुजवनकृशानुं ज्ञानिनामग्रगण्यम् ।
 सकलगुणनिधानं वानराणामधीशं
 रघुपतिप्रियभक्तं वातजातं नमामि । १।

अतुलितवलशाली स्वर्णज्ञं देहकान्ति ।
 दनुजवन डढाल्ने ज्ञानिना अग्रगण्य ॥
 सकलगुण छ जस्मा वानरैका अधीश ।
 पवनसुत म ढोगछु रामका भवतलाई ॥१॥
 गोष्पदीकृतवारीशं मशकीकृतराक्षसम् ।
 रामायणमहामालारत्नं वन्देऽनिलात्मजम् । २।
 गाइको खुरझं सिन्धु भुसुनासरि राक्षस ।
 रामायण कथारत्न वन्दना वायुपुत्रमा । २।
 अञ्जनानन्दनं वीरं जानकीशोकनाशनम् ।
 कपीशमक्षहन्तारं वन्दे लंकाभयंकरम् । ३।

प्रञ्जनाका वीर पुत्र जानकी शोक नाशक ।
कपीश अक्षका हन्ता लंकादाहक ढोग छ । ३।

उल्लंघ्य सिन्धोः सलिलं सलीलं ।

यः शोक वह्नि जनकात्मजायाः ॥

आदाय तेनैव ददाह लंकां ।

नेमामि तं प्राञ्जलिराञ्जनेयम् ॥४॥

समुद्र नाघी सजिलै उनीले ।

लिएर शोकाग्नि सीताजीवाट ॥

लंका जलाए तिनी मारुतिलाई ।

गछु नमस्कार स हाथ जोडी ॥४॥

समोजवः मारुततुल्यवेगं ।

जितेन्द्रियं बुद्धिमतां वरिष्ठम् ॥

वातात्मजं वानरयूथमुख्यम् ।

श्रीरामदूतं शरणं प्रपद्ये । ५।

मनक्षै गति उन्को छ वायुको तुल्य वेग छ ।

बुद्धिमान्मा ती वरिष्ठ जितेका सब इन्द्रिय ॥

वायुका पुत्र हुन् फेरि मुख्य वानरसैन्यका ।

श्रीरामका दूत प्यारा तिनको शरण पर्दछौं ॥५॥

(२)

आञ्जनेयमतिपाटलाननम् ।

काञ्चनाद्रि कमनीयविग्रहम् ॥

पारिजाततरुमूलवासिनम् ।

भावयामि पवमाननन्दनम् ॥६॥

आञ्जनासुत विशाल मुहार ।

स्वर्ण पर्वत समान शरीर ॥

पारिजाततरुमूल वसाई ।

वायुपुत्र हनुमान नमस्ते ॥६॥

यत्र यत्र रघुनाथकीर्तनम् तत्र तत्र कृतमस्तका-
ञ्जलिम् ।

वाष्पवारिपरिपूर्णलोचनम् मारुति नमत

राक्षसात्तकम् ॥७॥

हुन्छ जहाँ रघुनाथ कीर्तन पुग्दछौ तिम्री

त्यहाँत ढोगन ।

आंशुले परिपूर्ण लोचन मारुति तिम्री लिऊ

अभिनन्दन ॥७॥

हुनुमान-चालिसा

(नेपाली अनुवादसहित)

श्री गुरुचरन सरोज रज
निज मनु-मुकुरु सुधारि ।
वरनउँ रघुवर विमल जसु
जो दायकु फल चारि ।

श्री गुरुचरण सरोज रजले
आपनो मन दर्पण पुछेर ।
वर्णन गर्दछु राम यश
जो चारै पुरुषार्थ दिन्छ ॥

बुद्धिहीन तनु जानिके,
सुमिरो पवन-कुमार ।
वल बुद्धि विद्या देहु मोहिं
हर हुँ कलेश विकार ॥

बुद्धिहीन प्राणी जानेर
कृपागर पवन कुमार ।

विद्या बुद्धि बल देउ मलाई
हरिद्यौ क्लेश विकार ॥

जय हनुमान ज्ञान गुण सागर ।
जय कपीस तिहुँ लोक उजागर ।१।
रामदूत अतुलित बलधामा ।
अंजनि-पुत्र पवनसुत नामा ।२।

जय हनुमान ज्ञान गुण सागर ।
जय कपीश तिन लोक प्रकाशक ॥१॥
रामदूत अतुलित बलशाली ।
अंजनि-पुत्र पवनसुत नामी ॥२॥

महावीर विक्रम वजरङ्गी ।
कुमति निवार सुमतिके सङ्गी ।३।
कंचन वरन विराज सुवेशा ।
कानन कुण्डल कुंचित केसा ।४।

महावीर विक्रम बज्राङ्गी ।
कुमति हारी सुमतिका सङ्गी ॥३॥
कानमा कुण्डल घुंगुरे केश ।
कंचन वर्ण छ सुन्दर भेश ॥४॥

(५)

हाथ वज्र औ ध्वजा विराजै ।
 काँधे मूँज जनेउ साजै ॥५॥
 संकर सुवन केसरीनंदन ।
 तेज प्रताप महा जग वन्दन ॥६॥

हाथमा वज्र र ध्वजा सुहाउने ।
 काँधमा मूँजको जनै लगाउने ॥५॥
 शिवका पुत्र केशरी-नन्दन ।
 तेजप्रतापले प्राप्त जगवन्दन ॥६॥

विद्यावान गुनी अति चातुर ।
 रामकाज करिबे को आतुर ॥७॥
 प्रभु चरित्र सुनिबे को रसिया ।
 राम लपन सीता मन वसिया ॥८॥

विद्यावान गुनी अति चतुर ।
 रामकार्यमा सधैँनै आतुर ॥७॥
 प्रभु चरित्र सुन्नमा रसिक ।
 रामलक्ष्मण सीता मनभिन्न ॥८॥

सूक्ष्म रूप धरि सियहिं दिखावा ।
 विकट रूप धरि लंक जरावा ॥९॥

भीम रूप धरि असुर संहारे ।

रामचन्द्र के काज सँवारे ॥१०॥

सूक्ष्मरूप सीतालाई देखायौ ।

विकटरूप लिई लंका जलायौ ॥११॥

भीमरूप लिई दैत्य हरायौ ।

रामचन्द्रको काम सघायौ ॥१०॥

लाय संजीवन लखन जियाये ।

श्री रघुवीर हरषि उर लाये ॥११॥

रघुपति किन्ही बहुत बडाई ।

तुम मम प्रिय भरतहि सम भाई ॥१२॥

ल्याई संजीवनी लक्ष्मण बचायौ ।

श्रीरामको हृदयमा हर्षहरू ल्यायौ ॥११॥

रघुपति गछन् तिम्रो बडाई ।

तिमी मेरा हौ भरतजै भाई ॥१२॥

सहस वदन तुम्हरो जस गावैं ।

अस कहि श्रीपति कंठ लगावैं ॥१३॥

सनकादिक ब्रह्मादि मुनीसा ।

नारद सारद सहित अहीसा ॥१४॥

दौष नाग तिन्नो यश गाउँछन् ।
 भन्दै श्रीपति गला लगाउँछन् ॥१३॥
 सनकादि र ब्रह्मादि मुनीशहरू ।
 नारद शारदासहित नागेशहरू ॥१४॥

जम कुवेर दिक्पाल जहाँ ते ।
 कवि कोविद कहि सके कहाँ ते ॥१५॥
 तुम उपकार सुग्रीवहि कीन्हा ।
 राम मिलाय राजपद दीन्हा ॥१६॥

यम कुवेर दिक्पालहरू पनि ।
 को कवि भन्न सक्छ तिन्नो महिमा ॥१५॥
 सुग्रीवको तिमिले उपकार गरेको ।
 राममैत्रीद्वारा राजपद दिएको ॥१६॥

तुम्हारो मन्त्र विभीषण माना ।
 लंकेश्वर भए सब जग जाना ॥१७॥
 जुग सहस्र जोजन पर भानू ।
 लील्यो ताँही मधुर फल जानू ॥१८॥

तिन्नो सल्लाह विभीषणले माने ।
 लंकेश्वर बने जगतले जाने ॥१७॥

दुइ हज्जार योजन परका भानु ।

तिमीले संझ्यौ मीठो फल खानु ॥१८॥

प्रभु मुद्रिका मेलि मुख माहीं

जलधि लाँघि गये अचरज नाहीं ॥१९॥

दुर्गम काज जगत के जेते ।

सुगम अनुग्रह तुम्हारे तेते ॥२०॥

प्रभुको औंठी मुखमा च्याँपी ।

सागर नाछ्यौ छैन अहम्म ॥१९॥

जगतमा जे छन् दुर्गम कर्म ।

तिम्नो अनुग्रहले सुगम ती सर्व ॥२०॥

राम दुआरे तुम रखवारे ।

होत न आज्ञा विनु पैसारे ॥२१॥

सब सुख लहै तुम्हारी सरना ।

तुम रच्छक काहु को डरना ॥२२॥

रामद्वारका तिमि हौ रक्षक ।

आज्ञा विना तिम्रो छैन प्रवेश ॥२१॥

तिम्नो शरणमा सब सुख बस्छन् ।

तिमी रक्षक भए कसको डर छ ॥२२॥

प्रापत तेज सह्यारो आपै ।
 तीनों लोक हाँक तें काँपै ॥२३॥
 भूत पिशाच निकट नहि आवै ।
 महावीर जव नाम सुनावै ॥२४॥

आपनो तेज तिमि आफै संहाल ।
 तिम्रो हाँकले तिनै लोक काँछ ॥२३॥
 भूत पिशाचहरू नजीक आउन्नन् ।
 महावीर तिम्रो नाम सुनेमा ॥२४॥

नासै रोग हरै सब पीरा ।
 जगत निरंतर हनुमान वीर ॥२५॥
 संकट तें हनुमान छुडावै ।
 मनक्रम वचन ध्यान जो लावै ॥२६॥

नासिन्छन् रोग हरिन्छ सब पीडा ।
 जप्दा निरन्तर हनुमान वीर ॥२५॥
 संकटबाट हनुमान छुटाउन् ।
 मन-क्रम-वचन ध्यानमा जो लाउन् ॥२६॥

सवपर राम तपस्वी राजा ।
 ॥२७॥ तिनके काज सकल तुम साजा ॥२७॥

और मनोरथ जो कोई लावै ।
सोइ अमित जीवन फल पावै ॥२८॥

सबमा राम तपस्वी राजा ।
तिनको काम लगाउँछौ पार ॥२७॥
अरु मनोरथ जो जे गछन् ।
त्यो सब फल जीवनमा पाउँछन् ॥२८॥

चारों जुग परताप तुहारा ।
है परसिद्ध जगत उजियारा ॥२९॥
साधु संतके तुम रखवारे ।
असुर निकंदन राम दुलारे ॥३०॥

चारै युगमा प्रताप छ तिम्रो ।
अज्ञ प्रसिद्ध जगत उज्याला ॥२९॥
साधु सन्तका तिम्री हौ रक्षक ।
असुर विनाशक रामका प्यारा ॥३०॥

अष्ट सिद्धि नौ निधि के दाता ।
अस वर दीन जानकी माता ॥३१॥
राम रसायन तुहारे पासा ।
सदा रहो रघुपतिके दासा ॥३२॥

अष्टसिद्धि नौ निधिका दाता ।
 यस्तो वर दिइन् जानकी माता ॥३१॥
 राम रसायन तिम्रो साथ ।
 रघुपतिका तिम्री सधैं रहु दास ॥३२॥

तुम्हारे भजन राम को पावै ।
 जनम जनम के दुख विसरावै ॥३३॥
 अंतकाल रघुवर पुर जाई ।
 जहाँ जन्म हरि-भक्त कहाई ॥३४॥

तिम्रो भजनले राम पाइन्छन् ।
 जन्म जन्मका दुःख बिसिन्छन् ॥३३॥
 अन्तकालपछि रघुपुर जान्छन् ।
 जहाँ जन्मदा हरिभक्त भनिन्छन् ॥३४॥

और देवता चित्त न धरई ।
 हनुमत सेइ सर्व सुख करई ॥३५॥
 संकट कटै मिटै सब पीरा ।
 जो सुमिरै हनुमत बलवीर ॥३६॥

अरू देवतालाई चित्तमा लिन्नन् ।
 हनुमानबाटै सब सुख मिल्छन् ॥३५॥

संकट काटिन्छ भेटिन्छ सब पीडा ।

जसले संझन्छ हनुमान वीर ॥३६॥

जै जै जै हनुमान गोसाई ।

कृपा करहु गुरु देवकी नाई ॥३७॥

जो सतवार पाठ कर कोई ।

छुटहि वंदि महासुख होई ॥३८॥

जय जय होस् हनुमान गोसाँहा ।

कृपा गर गुरुदेवले जस्तै ॥३७॥

जसले सय पटक पाठ गर्दछ ।

बन्दी भए पनि छुटी सुख पाउँछ ॥३८॥

जो यह पढै हनुमान चालिसा ।

होय सिद्धि साखी गौरीसा ॥३९॥

तुलसीदास सदा हरि चेरा ।

की जै नाथ हृदयमा डेरा ॥४०॥

जसले पढ्छ यो हनुमान-चालीसा ।

हुन्छ सिद्धि साक्षी छन् गौरीश ॥३९॥

तुलसीदास सधैं हरिचेलाला ।

गर है नाथ हृदयमा डेरा ॥४०॥

पवनं तनयं संकटं हरणं

मंगलमूर्ति रूप ।

राम लपन सीता सहित

हृदय वसहु सुर भूप ॥

पवन तनय संकट हरणं

मंगलमूर्ति छ रूप ।

रामलक्ष्मण सीता सहित

हृदय वसुन् सुरभूप ॥

संकटमोचन हनुमानाष्टक

बालसमय रवि भक्षि लियो तव ।
 तिनहुँ लोक भयो अँधियारो ।
 ताहि सो त्रास भयो जग को ।
 यह संकट काहुसों जात न टारो ।
 देवन आनि करी विनती तव ।
 छाँडि दियो रवि कष्ट निवारो ।
 को नही जानत है जग में कपि ।
 संकटमोचन नाम तिहारो ।१।

बाल समयमा जब सूर्य चवायौ ।
 तीनैं लोक भयो अँधियारो ॥
 त्यहीँबाट त्रास भयो जगलाई ।
 यो संकट टार्दा कसै टरेन ॥
 देवहरू आई विन्ती गरे जब ।
 छाडि दियौ रवि कष्ट हटायौ ॥
 जान्दैन जगमा कसले हे कपि ।
 संकटमोचन तिमि हौ भनेर ।१।

बालि की त्रास कपीस बसे गिरि ।
 जात महाप्रभु पंथ निहारो ।
 चौंकि महामुनि साप दियो तव ।
 चाहिय कौन विचार विचारो ।
 कै द्विज रूप लिवाय महाप्रभु ।
 सो तुम दास के सोक निवारो ।
 को नही जानत है जग में कपि ।
 संकटमोचन नाम तिहारो । १।

बालित्रासले कपीश बसे गिरी ।
 जहाँवाट प्रभुको वाटो कुरेर ॥
 रिसले महामुनि श्राप दिए तव ।
 तिमीले कस्तो विचार गरेथ्यौ ॥
 मुनिको रूप लिएर प्रभुले ।
 तिमी दासको शोक हटाए ॥
 जान्दैन जगमा कसले हे कपि ! ।
 संकटमोचन तिमी हौ भनेर । २।

अंगद के संग लेन गए सिय ।
 खोज कपिस यह वैन उचारो ।

जीवत ना वचि हौ हम् सो जु ।
 विना सुधि लाए इहाँ पगु धारो ।
 हेरि थके तट सिन्धु सवै तव ।
 लाय सिया-सुधि प्राण उवारो ॥
 को नहीं जानत है जग में कपि ।
 संकटमोचन नाम तिहारो ॥३॥

अंगद सँगमा लिन गई सीता ।
 खोजदै तिमीले वाणी निकाल्यौ ॥
 ज्यूदो रहने छैन यदि मैले ।
 पत्ता नलाई यहाँ पाउ हालेमा ॥
 हेदै थाके सब सिन्धु तट तव ।
 सीता खवर ल्याई राम वचायी ॥
 जान्दैन जगमा कसले हे कपि ! ।
 संकटमोचन तिमी हौ भनेर ॥३॥

रावन त्रास दई सिय को सब ।
 राक्षसी सो कहि सोक निवारो ।
 ताहि समय हनुमान महाप्रभु ।
 जाय महा रजनीचर मारो ॥

चाहत सौय असोक सों प्राणि सु ।
 दै प्रभु मुद्रिका लोक निवारो ।
 को नहीं जानत है जग में कपि ।
 संकट मोचन नाम तिहारो ॥४॥

रावणले जब राक्षसीलाई भनी ।
 सीतालाई त्रास दिदा तिमि शोक हटायौ ॥
 त्यसै बेला हनुमान तिमि महाप्रभुले ।
 धेरै राक्षसहरूलाई मान्यौ ॥
 अशोक वनमा सीता भेटी ।
 राम आँठी दी शोक मेटायौ ॥
 जान्दैन जगमा कसले हे कपि ! ।
 संकटमोचन तिमि हुँ भनेर ॥४॥

बान लग्यो उर लछिमन के तव ।
 प्रात तजे सुत रावन सारो ।
 लै गृह वैद्य सुषेन समेत ।
 तवै गिरि दोन सु बीर उषारो ॥
 प्राणी सजीवन हाथ दई तव ।
 लछिमन के तुम प्राण उबारो ।

को नहीं जानत है जग में कपि ।
संकट मोचन नाम तिहारो ॥५॥

लक्ष्मणलाई वाण लाग्यो जव ।

रावणसुतलाई तिमीले मान्यौ ॥

ल्यायौ वैद्य सुषेन तिमीले ।

नाथी दूरका पर्वतनाला ॥

ल्याई संजीवनी पर्वतसाथ ।

लक्ष्मणको तिमी प्राण वचायौ ॥

जान्दैन जगमा कसले हे कपि ! ।

संकटमोचन तिमी हौ भनेर ।५।

रावन जुद्ध अजान कियो तव ।

नाग कि फाँस सबै सिर डारो ।

श्रीरघुनाथ समेत सबै दल ।

मोह भयो यह संकट मारो ।

आनि खगेस तवै हनुमान जु ।

बंधन काटि सुत्रास निवारो ।

को नहीं जानत है जग में कपि ।

संकटमोचन नाम तिहारो ।६।

नजानी रावणसँग युद्ध गरेर ।
 नागपाशमा जव सब बाँधिए ॥
 श्री रघुनाथ समेत सबै दल ।
 मूर्च्छा परे पथ्यो संकट ठूलो ॥
 ल्यायो गरूड हनुमान तिमीले ।
 पाश कटाई त्रास हटायो ॥
 जान्दैन जगमा कसले हे कपि ! ।
 संकटमोचन तिमी हौ भनेर । ६।

बंधु समेत जबै अहिरावन ।
 लै रघुनाथ पताल सिधारो ।
 देविहि पूजि भली विधि सों वलि ।
 देउ सबै मिली मंत्र विचारो ।
 जाय सहाय भयो तव ही ।
 अहिरावन सैन्य समेत संहारो ।
 को नहीं जानत है जगमे कपि ।
 संकटमोचन नाम तिहारो । ७।

भाईसमेत लिई जव अहिरावन ।
 रामचन्द्रलाई पाताल पुर्‍यायो ॥

देवीको पूजा ठीक विधिले गरी ।
 वलि दिई मन्त्र उच्चारण गरेर ॥
 त्यसकै प्रतापले सहायता पाएर ।
 सैन्य समेत अहिरावण मान्यौ ॥
 जान्दैन जगमा कसले हे कपि ! ।
 संकटमोचन तिमी हौ भनेर ॥७॥

काज किए वड देवन के तुम ।
 वीर महाप्रभु देखि विचारो ।
 कौन सो संकट मोर गरीव को ।
 जो तुम सो नहि जात है टारो ।
 वेगि हरो हनुमान महाप्रभु ।
 जो कहु संकट होय हमारो ।
 को नहि जानत है जग में कपि ।
 संकटमोचन नाम तिहारो ॥८॥

ठूला गन्यौ काम देवहरूका तिमी ।
 वीर महाप्रभु हेरी विचारे ॥
 कुन त्यो संकट छ म गरीवको ।
 जो तिमीवाट सक्दैन टर्न ॥
 हेरी हटाइद्यौ हे हनुमान प्रभु ।
 जो कुनै संकट होलान् मेरा ॥

जान्दैन जगमा कसले हे कपि !
 संकटमोचन तिमी हौ भनेर । ८।
 दोहा लाल देह लाली लसे अरु धरि
 लाल लंगुर ।
 वज्र देह दानवदलन जय जय कपि सूर ॥
 रातो देह छ लाली लागेको ।
 त्यसमाथि रातो पुच्छर ॥
 वज्र देह दानवदलन ।
 जय जय कपि शूर ॥

हनुमानजीको आरती

आरती कीजै हनुमान लला की ।

दुष्ट दलन रघुनाथ कला की । टेक।

आरती गर हनुमान ललाको ।

दुष्टदलन रघुनाथ कलाको ॥ । टेक।

जाके बल से गिरिवर कांषे ।

रोग दोष जाके निकट न झाँपै । १।

जसको बलले गिरिवर काँच्छन् ।

रोग दोष जस्को नजीक आउन्नन् । १।

अंजनिपुत्र महा बलदाई ।

संतनके प्रभु सदा सहाई । २।

अंजनीपुत्र महाबलदायक ।

सन्तहरूका प्रभु सदा सहायक । २।

दे वीरा रघुनाथ पठाए ।

लंका जारी सिय सुधि लाए । ३।

जुन् वीरलाई प्रभु रघुनाथले पठाए ।
 लंका पुगी सीतासन्देश ली आए । ३।
 लंका सो-कोट समुद्र सी खाई ।
 जात पवनसुत वानर लाई । ४।
 लंकाभै टाढा समुद्रको खाई ।
 तर पनि मारुतिलाई कुनै वार नाई । ४।
 लंका जारि असुर संहारे ।
 सियारामजीके काज सँवारे । ५।
 लंका गएर असुरहरू मारे ।
 सीतारामको काम सपारे । ५।
 लक्ष्मण मूर्छित पडे सकारे ।
 आनि सजीवन प्राण उवारे । ६।
 लक्ष्मण मूर्छित परे जब युद्धमा ।
 त्याइ संजीवनी प्राण वचाए । ६।
 पैठि पताल तोरी जम-कारे ।
 अहिरावन की भुजा उखारे । ७।
 पुगी पाताल युद्ध गरेर ।
 अहि रावणको हात छिनाले । ७।

दाये भुजा असुर दल मारे ।

दाहिने भुजा संत जन तारे ।८।

बाँया हातले असुरहरू माछौं ।

दाँया हातले सन्तहरू ताछौं ।८।

सुर नर मुनि आरती उतारे ।

जै जै जै हनुमान उचारे ।९।

सुर नर मुनि आरती उताछिन् ।

जय जय जय हनुमान पुकाछिन् ।९।

कंचन थार कपूर लौ छाई ।

आरती करत अंजना माई ।१०।

सुनको थालमा कपूर लिएर ।

आरती गर्छिन् अंजना माई ।१०।

जो हनुमान (जी) की आरती गावै ।

वसि वैकुण्ठ परमपद पावै ।११।

जसले हनुमानको आरती गाउँछ ।

वसी वैकुण्ठमा परम पद पाउँछ ।११।

हनुमानको जीवनी कथा

सुवर्ण रूप भो जस्को सूर्यका वरदानले ।
 त्यो सुमेरु पर्वतमा केशरी राज्य गर्दथे ।१।
 अञ्जना नामकी पत्नी केशरीकी प्रिया थिइन् ।
 शिववीर्य वायुद्वारा अञ्जना गर्भमा पुग्यो ।२।
 इतले पुत्र जन्माइन् तेजस्वी र पराक्रमी ।
 जन्मदा इनको वर्ण पहेँलो धान भैं थियो ।३।
 एकदा अञ्जना निकलिन फल खोज्न भनी वन ।
 एकलै परे वालक यी घरमा शून्य भो मन ।४।
 आमा वियोगको शोक भोकले पनि पीडित ।
 रोए इनी निकै चर्को शरबन्मा कुमारभैँ ।५।
 यत्तिकैमा जया पुष्पजस्तो रातो उदाउँदो ।
 सूर्यलाई देखी झुटे फल ठानी निलू भनी ।६।
 उदाउँदो सूर्य टिप्न वालसूर्य सरी इनी ।
 रूपका उडी राख्दैथे नभमा सूर्य तर्फ नै ।७।

यस्तो दृश्य त्यहाँ देखदा वालभाव हनुमानको ।
आश्चर्यको छटा छायो देव दानव यक्षमा ।५।

न वायुमा गरुडमा मनमा वेग देखिने ।
जुन वेगमा वायुपुत्र नभमा उडदै थिए ।१।
वाल्म्यवेला वेग यस्तो इनको देखियो भने ।
युवाको बल पाएर कस्तो वेग हुने पछि ।१०।

आफना छोरा सूर्यतर्फ जाँदा डड्लान् भनीकन ।
चीसो भै पछि लाग्दैथे वायु उन्लाई वचाउन ।११।
हजारौं कोश नाघेर यसरी नभमा उडी ।
बाबुको बलले बाल पुगे सूर्यसमीपमा ।१२।

भविष्यमा गर्नु पर्ने इनले घेर कास छ ।
भन्ने शोची जलाएनन् सूर्यले शिशु हो भनी ।१३।
कुँदेकाथे हनुमान्जी जुन दिन् सूर्य पक्रन ।
उसै दिन् राहु खोज्दैथ्यो सूर्यलाई चवाउन ।१४।

राहुलाई हनुमान्ले सूर्यको रथमात्थिर ।
जब छोए उ भागेथ्यो भयले आत्तिईकन ।१५।
सिंहिकाको पुत्र राहु इन्द्र द्वारमा गई ।
भन्न थाल्यो इन्द्रलाई रिसले टेढिईकन ।१६।

मेरो आहारमा चन्द्र सूर्यलाई दिई अघि ।
 हे वृत्रहा अरूलाई फेरि ऐले दिईकन । १७।
 आज औंसी सूर्यलाई खान भन्दै गया थिएँ ।
 अर्कै आई त्यहाँ पाल्यो रविलाई समातन । १८।
 हड्बडाए इन्द्र ज्यादै राहुका यी कुरा सुनी ।
 आफ्नो आसन छाडेर स्वर्णमाला सँगै उठे । १९।
 अग्नि कैलाश भै सेतो मत्त त्यो चार दन्तको ।
 सिंगारीएको धवल स्वर्ण घण्टा वजाउने । २०।
 चढेर हात्तिमा इन्द्र राहुकापछि लम्किए ।
 त्यहा जहाँ हनुमान सूर्यका साथमा थिए । २१।
 पछि छाडी इन्द्रलाई वेगले राहु गो अघि ।
 राहुलाई इनी देखे दौडँदो गिरिश्रृङ्ग भै । २२।
 फल भै राहु मानेर छाडी सूर्य समातन ।
 हनुमान् उफ्रिए फेरि नभमा राहु पक्रन । २३।
 सूर्य छाडी आफुतर्फ दौडँदा हनुमानलाई ।
 देखेर राहु फर्केर भाग्न लाग्यो त्यहा खुव । २४।
 आफ्नो रक्षार्थ आएका इन्द्रलाई पुकारदै ।
 डरले आत्तिको त्यो राहु मागदै थियो गुहार । २५।

१। चित्कार स्वर त्यो आर्त राहुको सुनी वासव ।
 ७। भन्नलागे राहुलाई न डराउ न आउँछु । २६।
 १। इन्द्रको हात्ति देखेर फल संभेर मारुति ।
 ८। विशाल फल त्यो टिप्न त्यसैतर्फ उनी कुदे । २७।
 १। ऐरावत खानलाई कुदेका हनुमानको ।
 ९। रूप भो तेजिलो घोर इन्द्राग्निसरि क्यै क्षण । २८।
 १। मारुति शिशु देखेर इन्द्रको भोँक क्यै घट्यो ।
 १०। त्यै पनि वज्रले हाने आइ लाग्यो राहुमा भनी । २९।
 १। यौटा पहाडमा वज्र वज्रको चोटले गरी ।
 २१। बाँया हनु भाँच्चिएछ मृत्यु भो हनुमानको । ३०।
 १। देखेर पुत्रको हाल वायु क्रुद्ध भए त्यहाँ ।
 २२। उनको कोषले गर्दा प्रजाको कष्ट वृद्धि भो । ३१।
 १। शक्तिशाली पवनले प्रजाको देह भित्रको ।
 २३। गति रोकेर छोराको शव ली ती गुफा पसे । ३२।
 १। रोके भैं इन्द्रले वर्षा प्राणीको मल मूत्र नै ।
 २४। रोकियो वायु रुक्नाले प्राण संचार बन्ध भो । ३३।
 १। वायु प्रकोपले गर्दा प्राणको सास रोकियो ।
 २५। अङ्ग ग्रन्थी टुट्न लागे निष्प्राण काठभैं भए । ३४।

वायु प्रकोपले विश्व यज्ञ स्वाध्याय शून्य भो ।
 प्राणी नरकमा जस्तै यातना कष्ट पाउँथे । ३५ ।
 तव गन्धर्व, असुर, देवता र मनुष्य भै ।
 ब्रह्मा कहाँ गए दुःखी सुखको लागि एक भै । ३६ ।
 महोदर रोगले जस्तै फुलेका पेट ली कन ।
 हाथ जोडी भन्न लागे देवताहरूले तहाँ । ३७ ।
 स्वामी हजुरले सृष्टि गर्नु भो चार जातको ।
 प्राणको साथ वायुलाई वनाई दिनु भो तर । ३८ ।
 किन इन्ले हामीभित्र आफ्नो संचार रोक्दछन् ।
 यसले कष्ट भो जस्तै गृहिणी क्रोधले घर । ३९ ।
 वायुपीडा लिई हामी आयौं शरणमा प्रभो ।
 दुःख यो हरिद्वी हाम्रो वायु संरोधको विभो । ४० ।
 ब्रह्माजीले भन्न थाले प्रजाका यी कुरा सुनी ।
 यसमा के कारण छ सुन भन्छु सबै कुरा । ४१ ।
 जस्का निती रिसाएका छन् वायु त्यो सबै सुन ।
 सुनु पर्छ बुझ्नु पर्छ तिमीले यी सबै कुरा । ४२ ।
 इन्द्रले वायुका पुत्रलाई मारे कुरा सुनी ।
 राहुका तव ती वायु रिसाए अनि यो भयो । ४३ ।

विदेह भै देहहरू घुमी पालन गर्दछन् ।
 शरीर यो विना वायु दाउरासरि बन्दछ ॥४४॥
 वायु नै प्राण सुख हो वायु यो विश्व वायु हो ।
 त्यागिएमा पवनले विश्व यो दुःख पाउँछ ॥४५॥
 विश्वको आयु हो वायु त्यसले आज त्याग्दा ।
 काठ गारो सरी प्राणी निष्प्राण सरि देखिए ॥४६॥
 अतः जाउँ हामी सब उनलाई रिभाउन ।
 पीडा दिने वायुदेव जहाँ छन् आफू बाँचन ॥४७॥
 अग्नि सबैलाई लिएर साथमा ।
 ब्रह्मा पुगे मास्त देव थे जहाँ ॥
 लिई वसेका शबलाई काखमा ।
 सुरेन्द्रको वज्र परेर गायमा ॥४८॥
 देवानिका साथ तहाँ पुगेर ।
 सूर्याग्नि औ स्वर्ण सरी प्रभाका ।
 सदागतिका सुत काखमा थिए ।
 त्यो देखी ब्रह्मा करुणार्द्र भै गए ॥४९॥
 तहाँ ब्रह्मालाई देखी पुत्रको लाश ली कन ।
 उठे वायु हात जोडी काँपदै पुत्र शोकले ॥५०॥
 तीन पल्ट उपस्थान ब्रह्माजीको गरिकन ।
 गिरे चरणमा वायु ब्रह्माको शोकतप्त ती ॥५१॥

वायुलाई उठाएर हातले परब्रह्मले ।
 मारुतिको लाश माथि हाथ फेरे कृपागरी । ५२।
 ब्रह्माको स्पर्श पाएर फेरि बाँची तिनी उठे ।
 मरेको घानको वोट जल पाई उठेसरी । ५३।
 व्यूँभेका पुत्र देखेर वायु हर्षित भै कन ।
 खोली दिए रोकिएको सास संचार प्राणीमा । ५४।
 चीसो वतासले मुक्त कमल्का पोखरी सरी ।
 प्राणी प्रसन्न देखिन्थे श्वास संचार खोर्लिदा । ५५।
 तव ब्रह्माजीले सबै देवतालाई यो भने ।
 प्रसन्न गरने इच्छा वायुलाई लिईकन । ५६।
 हे इन्द्र ! अग्नि ! वरुण ! महेश्वर ! कुवेर हो ।
 जान्दछौ ता पनि भन्छु कुरा हित सबै सुन । ५७।
 गर्नेछ घेर शिशुले काम तिम्रो भविष्यमा ।
 त्यसले वर द्यौ यसलाई वायु संतुष्ट पारन । ५८।
 पहिले इन्द्रले यौटा माला कमलको दिई ।
 इनलाई भन्न थाले कुरा केही खुसी भई । ५९।
 मेरो नै वज्रले हान्दा इनको हनु भाँच्चियो ।
 अब लौ इनको नाम हनुमान हुने भयो । ६०।

हनलाई म दिदछु वर यो प्रति अद्भुत ।
 न मर्ने वज्रले मेरो अब देखि भए इनी । ६१ ।
 अघ्यारो नाशने सूर्य भन्न थाले त्यहाँ कुरा ।
 म दिन्छु ल इनीलाई तेजको सय भाग नै । ६२ ।
 शास्त्र पढ्ने शक्ति इनको जब होला सिकाउला ।
 सबै शास्त्र म आफै नै जानी होलान् इनी तव ।
 शास्त्र दर्शनमा इनको हुने छैनन् समान क्वै । ६३ ।
 दशलाख वर्षसम्म जलले पाशले पत्ति ।
 इन्को मृत्यु हुने छैन दिए वरुणले वर । ६४ ।
 अर्को वर निरोगित्व अवध्य यम दण्डले ।
 युद्धमा खेद नहुने वर हुन् यमराजका । ६५ ।
 मेरो गदावाट इनी मर्ने छैनन् लडाईमा ।
 कुवेरले भन्न थाले दिदै वर तहाँ तव । ६६ ।
 म र मेरा शस्त्रवाट अवध्य इनी छन् हुने ।
 यस्तो ठूलो वर दिए तहाँ शंकरले पत्ति । ६७ ।
 वालसूर्य सरी कान्ति माहतिलाई देखदा ।
 विश्वकर्मा भन्नथाले दिदै वर महामति । ६८ ।
 मैले निर्मित जे जे छन् दिव्य शस्त्रहरू सब ।
 अवध्यत्व तिनीवाट भई वाँच सदा सदा । ६९ ।

ब्रह्मदण्ड सत्रैवाट अवध्य र चिरंजीवी ।
 महात्मा भै इनी वाँचलान् ब्रह्माजीले दिए वर । ७० ।
 सिंगारिएका वरले मारुतिलाई देखँदा ।
 खुसी भै भन्दछन् ब्रह्मा वायुलाई जगद्गुरु । ७१ ।
 मित्रलाई अभयद शत्रुलाई भयकर ।
 हुने अजेय छन् तिम्रा पुत्र यी सुन मारुत । ७२ ।
 इच्छानुसारको रूप चाहनासरिको गति ।
 जहाँ चाह्यो जान सक्ने वेग इच्छानुसारको ।
 नरोकिने गति हुँदा यशस्वी छन् हुने इनी । ७३ ।
 रावणलाई दिक्क पार्ने रामको प्रीतिवर्द्धक ।
 रोमांचकारी गर्ने छन् काम धेरै लडाईमा । ७४ ।
 यस्ता यस्ता वर दिई वायुसंग विदा भई ।
 यथास्थान गए देव ब्रह्माका साथमा तव । ७५ ।
 पुत्रलाई समातेर घरमा लगी वायुले ।
 कथा सुत्ताए वरको अंजनालाई तव हिंडे । ७६ ।
 धेरै वरहरू पाई त्यसका बल तापले ।
 समुद्रभै भित्र शक्ति भएका इनी देखिए । ७७ ।
 वेगले भरिएका यी न डराई घुमी घुमी ।
 ऋषि आश्रममा धेरै गर्न लागे उपद्रव । ७८ ।

फोरे चेते नास्न थाले मुनिका अग्निहोत्रका ।
 भांडा सुरो वल्कल ती विना काम कपीश यी । ७९ ।
 यस्ता कर्महरू घेर गर्न थाले महावल ।
 ब्रह्म दण्डहरूवाट अवध्य शंभुको वर । ८० ।
 जानेर ऋषि थे मौनी सहन्थे सव् उपद्रव ।
 यस्तो काम गर्नु हुन्न केशरी वायु देवता । ८१ ।
 संभाउथे इनीलाई इनी टेर्दैनथे तर ।
 रिसाएका ऋषिहरू अंगीरा भृगुवंशका । ८२ ।
 दिए श्राप इनीलाई ज्यादै दुखित भैकन ।
 जुन् वल्को गर्व ले गर्दा हामीलाई सताउँछ्यौ । ८३ ।
 मारुति त्यो विसर्ने छ्यौ आफुमा छ भनीकन ।
 आफ्नो कीर्ति सुनेमात्र हुनेछ वलवर्द्धन । ८४ ।
 वल्को तेज घट्नाले ऋषिको श्रापले गरी ।
 तिनै आश्रममा घुम्थे इनी नम्र भई अब । ८५ ।
 सूर्य जस्ता तेजिला थे वायु सुग्रीवका पिता ।
 सबै वानरका राजा नाम ऋक्षरजा थियो । ८६ ।
 राज्य घेरै वर्ष गरी उनी वानरका प्रभु ।
 सिघारे स्वर्गको वाटो आफु ऋक्षरजा पनि । ८७ ।

उनको मृत्यु उप्रान्त वाली राजा बने तहाँ ।
 मन्त्री सल्लाहले गर्दा सुग्रीव युवराज् भए । ८८ ।
 अग्नि अनिलमा जस्तै सुग्रीव वालीमा थियो ।
 मित्रता भेद रहित वाल्यदेखिन् सुनिर्मल । ८९ ।
 वाली सुग्रीवमा वैरभाव वृद्धि भयो जब ।
 मारुति आपले गर्दा आफ्नो जान्दैनथे बल । ९० ।
 वालीको भयले भाग्ने मित्र सुग्रीव वचाउन ।
 न थाह थियो मारुतिलाई कति उन्मा थियो बल । ९१ ।
 हात्तिका डरले काँप्ने सिंह जस्तो भईकन ।
 चूपचाप खडा हुन्थे वाली सुग्रीव युद्धमा । ९२ ।
 ईनी पढ्थे व्याकरण सूर्यसँग निकै गढी ।
 सूर्यतर्फै मुख गरी प्रश्न सोध्थे दिन भरि । ९३ ।
 ठूलो ग्रन्थ समातेर सूर्यका साथ साथमा ।
 उडी उदाउँदादेखि जान्थे अस्तगिरी तक । ९४ ।
 पढेकाछेन् मारुतिले सूत्र वृत्ति र वार्तिक ।
 महाभाष्य वार्तिकको ज्ञान इन्मा भयंकर । ९५ ।
 त्यस्तै अरु शास्त्रहरू छन्दशास्त्र समेतको ।
 इनमा पूर्ण देखिन्छ ज्ञान सूर्यप्रतापले । ९६ ।

संसारमा को छ पराक्रमी त्यो ।
 चातुर्य गाम्भीर्य र नीतिमा होस् ।
 माधुर्य सौशिल्य र बुद्धिमा होस् ।
 महावली को हनुमान्सरी होस् । १७।
 विद्याहरूमा र तपोविधानमा ।
 बृहस्पतिका समकक्ष यी छन् ।
 इनी नया व्याकरणार्थ जान्ने ।
 ब्रह्मासरी आदरणीय वन्छन् । १८।
 सीताहरणको चोट परेका रघुनन्दन ।
 कवन्धका कथनले सुग्रीवसँग भेटन । १९।
 ऋष्यमूक पुगेका थिए लक्ष्मण साथमा ।
 सीता भेटाउने युक्ति पाइन्छ कि त्यहाँ भनी । २०।
 सुग्रीवको रामसँग मध्यस्थ हनुमान भै ।
 भयो मितेरी गहिरो वालीवध पनि भयो । २१।
 रामको काम गर्न सुग्रीव पनि कस्सिए ।
 सीतालाई खोज्न भनी पठाए वीर वानर ।
 सुग्रीवले चार दिशा गरदै मार्ग वर्णन । २२।
 रामले हनुमानलाई दिई अंगुठी एउटा ।
 भिन्दै पठाए सीताको पत्तो लाउ तिमि भनी । २३।

संयातिद्वारा थाहा भो उस्को छोरो सुपार्श्वले ।
 सीतालाई रावणले हरेको देखियो भनी ।१०४।
 जाम्बवान्‌ले हनुमान्‌को गर्दा वीरत्व वर्णन ।
 समुद्र नाघी लंकामा जाने उत्प्रेरणा दिए ।१०५।
 सुरसालाई संभाई सिंहिकाको गरी वध ।
 लंका पुगे हनुमान गरी सागर लंघन ।१०६।
 सीतालाई तहाँ भेटी रामसंदेश दीकन ।
 सीतालाई दिए आँठी रामको हनुमानले ।१०७।
 आश्वस्त पारी सीतालाई हनुमान् फर्कदा भए ।
 फर्कदा खेरी लंकामा केही गर्न गरे मन ।१०८।
 अशोक वाटिका नाश, चैत्यद्वार ध्वंस र ।
 कैयौं राक्षसका साथ नाश अक्षकुमारको ।१०९।
 गरेकोमा इन्द्रजित्‌ले बाँधी रावणका अधि ।
 पुर्‍याए मारुतिलाई क्रुद्ध भै भ्रातृशोकले ।११०।
 रामदूत भएकाले मारु हुन्न भनीकन ।
 आगो पुच्छरमा वाली हनुमान् छोडिए जव ।१११।
 लंका डढाए उनले अनि नाघेर सागर ।
 फर्के रामकहाँ गर्न सीता दर्शन वर्णन ।११२।

हनुमान्वाट वृत्तान्त सुनी वैदेही--भेटको ।
 लगाए छातीमा उन्लाई रामले खुसी भैंकन ।११३।
 त्यस्तै लंका- युद्धमहाँ इन्द्रजित् नागपाशले ।
 मूर्छा भए रामलक्ष्मण हनुमान उडीकन ।११४।
 गरुडलाई ल्याएर स्वर्गवाट तुरुन्त नैं ।
 जोगाएथे प्रभुलाई कटाई नागपाश नैं ।११५।
 त्यस्तै लंका युद्धमहाँ मारुतिको पराक्रम ।
 देखियो अति नैं ठूलो धुम्राक्ष र अकम्पन ।११६।
 देवान्तक, त्रिशिरा र निकुम्भहरू मारिए ।
 मारुतिका हातवाट त्यस्तै रावणवाणले ।११७।
 जब मूर्छा परेकाथे सुमित्रासुत लक्ष्मण ।
 संजीवनी पर्वत नैं उठाई हनुमानले ।११८।
 हिमालवाट ल्याएर वचाए सब जान्दछन् ।
 यस्ता मारुतिका लीला वर्णनातीत धेर छन् ।११९।
 रामावतारको अन्तबेलामा रघुनन्दन ।
 स्वर्ग-धाम जान लाग्दा मारुतिलाई भन्नुभो ।१२०।
 चिरकाल् वाँचने इच्छा तिम्रो छ सुन मारुति ।
 त्यो प्रतिज्ञा पुरा गर्दै तिम्री वाँच जुगजुग ।१२१।

जहाँ सम्मन् अवनीमा कथा रामवतारको ।
 चल्छ बाँची राख तिमी भै प्रसन्न महामति । १२२।
 सुनेर यस्तो वचन रामको कपिनन्दन ।
 आज्ञा शिरोपर गरी भन्न थाले महामति । १२३।
 तबसम्मन् म वस्नेछु पृथ्वीमा रघुनन्दन ।
 जबसम्मन् हजुरको कथा पावन चल्दछ । १२४।
 थाहा छ पाठकहरू मध्ये अष्टचिरंजीवी ।
 हनुमान् पनि यौटा हुन् पृथ्वीमा अझ छन् उनी । १२५।
 सत्कर्मले, भक्तिवाट साक्षात् दर्शन पाउन ।
 अझैसम्म सकिदछ छैन कयै पनि संशय । १२६।

20 022

संस्कृत-विद्या-संस्थानः

श्रीकृष्ण-मार्ग

मुद्रक : शारदा प्रेस, केलटोल
